

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
ZESPÓŁ REALIZACJI 00 - 503 W A R S Z A W A
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17 TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET: <http://www.cbos.pl> E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/152/128/95

ROLA KWESTII SPOŁECZNYCH I POLITYCZNYCH W WYBORACH PREZYDENCKICH

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, SIERPIEŃ '95

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Politycy kandydujący na urząd prezydenta są reprezentantami określonych opcji politycznych - lewicy, prawicy bądź centrum. Ich lewicowość lub prawicowość może być postrzegana w dwóch aspektach: z jednej strony - w sferze deklaratywnej (wówczas wyznacza ją werbalne przyporządkowanie się polityków do określonej opcji), a z drugiej - przez działania i postawy wobec problemów społecznych i gospodarczych. Postrzegany stosunek kandydatów do takich kwestii, jak: prywatyzacja, rola Kościoła, dekomunizacja itp. nie tylko określa ich polityczny wizerunek, ale w istotnym stopniu może też zaważyć na szansach wyborczych.

Przedmiotem ostatniego sondażu CBOS¹ była społeczna percepcja postaw polityków kandydujących w wyborach wobec ważnych dla kraju problemów.

Hierarchia ważności poszczególnych kwestii społecznych

W okresie zmian następujących w ostatnich latach w Polsce (w tym także tworzenia nowej konstytucji) istotne jest poznanie stosunku obywateli do podstawowych spraw, których

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (62) zrealizowano w dniach 7-12 lipca ‘95 na 1115-osobowej reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

rozstrzygnięcie określi w dużym stopniu przyszłe prawne ramy funkcjonowania państwa. Respondentów prosiliśmy o ocenę ważności następujących kwestii: 1) zapobieganie przestępczości, 2) prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych, 3) określenie roli Kościoła i religii w państwie, 4) rozliczenie byłej "komunistycznej nomenklatury", 5) zapobieganie bezrobociu, 6) wysokość płaconych podatków, 7) przystąpienie Polski do NATO i Unii Europejskiej, 8) określenie zakresu świadczeń socjalnych państwa, 9) dofinansowywanie rolnictwa z budżetu państwa. Interesowało nas, która z tych kwestii jest obecnie, zdaniem badanych, najważniejsza dla naszego kraju? Ankietowani oceniali każdy problem na 9-punktowej skali, na której 1 oznaczało, że dana kwestia jest zdecydowanie **mniej ważna** od innych, 5 - że jest **tak samo ważna** jak inne, a 9 - że jest zdecydowanie **ważniejsza** od innych.

Najważniejszymi problemami do rozwiązania są obecnie - zdaniem respondentów - zapobieganie bezrobociu i zapobieganie przestępczości. Ponad 80% badanych uznało je za ważniejsze od innych, absolutny priorytet dało im odpowiednio 65% i 62% ankietowanych. Prawdopodobnie wiąże się to z dość powszechnym - jak wykazują inne badania CBOS - lękiem o utratę pracy i o własne bezpieczeństwo. Niska wartość odchylenia standardowego wskazuje na dużą spójność opinii respondentów w kwestii ważności zapobiegania bezrobociu i przestępczości.

Bardzo ważne społecznie jest - zdaniem ankietowanych - określenie opiekuńczej roli państwa i jego obowiązków wobec obywatela. Dla 64% badanych był to problem ważniejszy niż inne, a 40% uznało go za priorytetowy. Określenie zakresu świadczeń socjalnych państwa częściej niż przeciętnie jako sprawę ważniejszą od innych oceniają rolnicy, osoby o najniższych dochodach oraz definiujące swoją sytuację materialną jako złą.

Ponad połowa badanych (58%) sądzi, że uregulowania wymaga przede wszystkim polityka podatkowa państwa, a co drugi respondent uważa kwestię dotacji na rolnictwo za ważniejszą od innych. Dofinansowanie rolnictwa jest sprawą priorytetową przede wszystkim dla rolników i mieszkańców wsi, co zrozumiałe.

Pozostałe kwestie ocenione zostały przez respondentów jako problemy o znaczeniu drugorzędym. Tylko co czwarty ankietowany ocenił dążenie Polski do NATO i UE jako sprawę obecnie najważniejszą, a co piąty uznał za taką uregulowanie roli Kościoła w państwie. Zdaniem 12% respondentów, priorytetem jest prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych, a 15% badanych uważa, że należy przede wszystkim rozwiązać problem byłej komunistycznej nomenklatury.

Dane wskazują na to, że rozliczanie z przeszłością nie ma obecnie zbyt wielu zwolenników - aż 22% badanych stwierdziło, że ta sprawa jest w porównaniu z innymi zdecydowanie najmniej ważna. Wśród kwestii mniej ważnych znalazły się ponadto - określenie roli Kościoła w Polsce i prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych (za najmniej ważne uznało je odpowiednio 17% i 11% respondentów).

Analiza czynnikowa wykazała istnienie dwóch systemów przekonań wobec przedstawionych kwestii. Osoby reprezentujące pierwszy z nich, wyznaczany przez czynniki o charakterze ekonomicznym, za najpilniejsze do rozwiązania uważają sprawy bezpośrednio dotyczące obywateli, jak: bezpieczeństwo osobiste, dostępność pracy, wysokość płaconych podatków. W tych opiniach zdaje się pobrzmiewać ton nostalgii za minioną epoką - wskazuje na to wysoka ocena w hierarchii ważności przyznana opiece socjalnej państwa i dotacjom budżetowym na rolnictwo. Dane społeczno-demograficzne wskazują, że ten system wartości bliższy jest ludziom, dla których transformacja ustrojowa jest cięższym doświadczeniem - najuboższym, bezrobotnym, niżej wykształconym, rolnikom. Drugi system przekonań, wyznaczany przez czynniki socjokulturowe, kładzie nacisk na ważność procesów związanych ze zmianą ustroju. W opinii reprezentantów tego systemu wartości najistotniejszymi sprawami są: prywatyzacja, określenie roli Kościoła, przystąpienie do NATO i UE oraz rozliczenie komunistycznej nomenklatury.

Interesujące jest, jak postrzegają ważność omawianych kwestii potencjalni wyborcy tych polityków, którzy zamierzają ubiegać się o najwyższy urząd w państwie. Poniżej przedstawiamy hierarchie ważności poszczególnych problemów charakterystyczne dla elektoratów kilku wybranych kandydatów do urzędu prezydenckiego.

Tabela 1

Kwestie społeczne	Średnia ocena ważności poszczególnych kwestii						
	w elektoratach:						w całej zbiorowości
	Lecha Wałęsy	Aleksandra Kwaśniewskiego	Jacka Kuronia	Hanny Gronkiewicz-Waltz	Waldemara Pawlaka	Tadeusza Zielińskiego	
Zapobieganie przestępczości	8,01	8,05	7,71	8,00	8,01	7,91	7,98
Zapobieganie bezrobociu	7,69	8,06	7,36	7,88	8,54	7,84	7,99
Określenie zakresu świadczeń socjalnych ze strony państwa	7,40	7,11	7,07	6,84	7,23	7,57	7,14
Wysokość płaconych podatków	6,99	6,62	7,02	6,85	7,38	7,63	6,88
Przystąpienie Polski do NATO i UE	6,54	6,31	6,53	6,51	5,87	5,93	6,21
Dofinansowywanie rolnictwa z budżetu państwa	6,45	6,48	6,14	5,77	8,01	6,01	6,33
Określenie roli Kościoła i religii w państwie	6,04	4,69	5,02	5,84	4,61	5,24	5,05
Prywatyzacja państwowych przedsiębiorstw	5,56	4,84	5,12	5,71	4,16	5,12	5,08
Sprawa byłej komunistycznej nomenklatury	4,98	3,64	4,93	5,42	4,11	4,47	4,51

Do najważniejszych obecnie kwestii - w ocenie wyborców wszystkich uwzględnionych polityków - należą: zapobieganie przestępczości i bezrobociu, określenie zakresu świadczeń socjalnych państwa i wysokości podatków płaconych przez obywateli.

Mimo zbliżonej hierarchii problemów, poziom ważności niektórych z nich - wyrażony w liczbach od 1 (najmniej ważny) do 9 (najważniejszy) - został różnie oceniony w poszczególnych elektoratach.

Przeciwdziałanie bezrobociu jest obecnie najważniejszą kwestią do załatwienia przede wszystkim dla osób mających zamiar głosować na Waldemara Pawlaka. Z racji specyfiki tego elektoratu również dofinansowywanie rolnictwa z budżetu państwa zyskało tu rangę kwestii priorytetowej, choć w opinii pozostałych wyborców jest sprawą raczej średniej wagi. Wyborcy Waldemara Pawlaka mniejsze znaczenie niż pozostali przypisują natomiast dążeniu

Polski do NATO i Unii Europejskiej, prywatyzacji i dekomunizacji. Określenie roli religii w Polsce również nie jest dla tej grupy szczególnie ważną kwestią.

Elektorat Aleksandra Kwaśniewskiego przywiązuje najmniejszą wagę - w porównaniu z innymi sprawami - do dekomunizacji. Dla wyborców szefa SLD nie jest także zbyt ważną kwestią prywatyzacja i określenie roli Kościoła. Mniejsze znaczenie niż inni przypisują też oni polityce podatkowej państwa.

Dekomunizacja jest najważniejsza - w porównaniu z innymi - dla wyborców Hanny Gronkiewicz-Waltz. Jej elektorat przywiązuje również większe niż inni znaczenie do kwestii prywatyzacji i duże - do określenia roli Kościoła, natomiast mniejszą wagę niż dla pozostałych ma dla nich opieka socjalna państwa i dotacje na rolnictwo.

Zwolennicy Lecha Wałęsy są jednocześnie w największym stopniu zwolennikami wejścia Polski do NATO i UE oraz określenia roli Kościoła. Ważniejsza niż dla pozostałych jest dla nich prywatyzacja i świadczenia socjalne. Rozliczenie byłej nomenklatury - choć usytuowane na ostatnim miejscu w hierarchii ważności - jest jednak dla tej grupy ważniejsze niż dla innych.

Dla wyborców Tadeusza Zielińskiego ważniejszymi kwestiami niż dla innych są polityka socjalna i podatkowa państwa. Natomiast w mniejszym stopniu niż pozostali uznają oni za ważną sprawę - dotacje na rolnictwo.

Osoby zamierzające poprzeć w wyborach prezydenckich Jacka Kuronia rządziej niż pozostali postrzegają znaczenie zapobiegania przestępczości, mimo że jest to również dla nich problem priorytetowy. Jednocześnie, co ciekawe, dla jego wyborców najmniej ważną kwestią - w porównaniu z innymi - jest przeciwdziałanie bezrobociu.

Elektoraty kandydatów partii prawicowych i lewicowych różnicuje przede wszystkim stosunek do prywatyzacji i określenia roli Kościoła. Wyborcy kandydatów uważanych (i uważających się) za reprezentantów prawicy - Lecha Wałęsy i Hanny Gronkiewicz-Waltz częściej uznają za ważne kwestie określenie roli Kościoła i religii w państwie oraz prywatyzację państwowych przedsiębiorstw, natomiast wyborcy Aleksandra Kwaśniewskiego i Waldemara Pawlaka (kandydatów reprezentujących lewicę i kręgi do niej zbliżone) przywiązują mniejszą wagę do tych kwestii. Osoby zamierzające głosować na Jacka Kuronia i

Tadeusza Zielińskiego przypisują wymienionym problemom średnie znaczenie, co zgodne jest z postrzeganiem tych polityków jako przedstawicieli centrum sceny politycznej.

W przypadku oceny ważności kwestii byłej komunistycznej nomenklatury decydować może w pewnym stopniu "kryterium przeszłości". Wskazuje na to fakt, że problem ten jest stosunkowo ważny dla wyborców Lecha Wałęsy, Jacka Kuronia, Hanny Gronkiewicz-Waltz oraz - w nieco mniejszym stopniu - Tadeusza Zielińskiego, natomiast niewielkie znaczenie przypisują mu elektoraty Waldemara Pawlaka i Aleksandra Kwaśniewskiego. Należy dodać, że w przypadku wyborców Lecha Wałęsy istnieje duża rozbieżność opinii poszczególnych respondentów o ważności tej kwestii (wysoka wartość odchylenia standardowego). Natomiast we wszystkich omawianych sprawach największą spójność opinii zauważyć można wśród elektoratu Waldemara Pawlaka, co prawdopodobnie wynika z dużej jego klasowej homogeniczności.

Preferowane sposoby rozwiązania wybranych kwestii społecznych

Stosunek do możliwych rozwiązań najważniejszych problemów kraju wiele mówi o oczekiwaniach społecznych wobec kandydatów na urząd prezydenta. W przypadku każdego rozpatrywanego problemu prosiliśmy respondentów o ustosunkowanie się do możliwych jego rozwiązań przez zaznaczenie swojej oceny na 9-punktowej skali, na której 1 i 9 oznaczały przeciwstawne modelowe rozwiązania skrajne. W poszczególnych kwestiach proponowane rozwiązania skrajne były następujące:

- A) 1 - z przestępczością należy walczyć "twardo", nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli,
9 - z przestępczością należy walczyć, ale tak by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli;
- B) 1 - należy szybko prywatyzować jak największą liczbę państwowych przedsiębiorstw,
niezależnie od różnych negatywnych skutków tego procesu,

- 9 - należy prywatyzować powoli i rozważnie tylko część przedsiębiorstw, biorąc pod uwagę różne negatywne skutki;
- C) 1 - Kościół powinien być od państwa całkowicie oddzielony i nie powinien zajmować się polityką,
- 9 - Kościół powinien mieć duży wpływ na sprawy państwa i jego politykę;
- D) 1 - osobom zajmującym wysokie stanowiska polityczne i gospodarcze w okresie PRL (tzw. nomenklaturze) powinno się obecnie zabronić pełnienia odpowiedzialnych funkcji państwowych,
- 9 - osoby te ("nomenklatura") powinny mieć obecnie takie same możliwości ubiegania się o urzędy publiczne i pełnienie odpowiedzialnych funkcji państwowych jak wszyscy inni;
- E) 1 - zwalczanie bezrobocia powinno być najważniejszym zadaniem rządu, nawet jeśli miałyby to prowadzić do wzrostu inflacji,
- 9 - zwalczanie inflacji to zadanie znacznie ważniejsze niż zapobieganie bezrobociu;
- F) 1 - ludzie powinni płacić na podatki tym większy procent od swoich dochodów, im więcej zarabiają,
- 9 - wszyscy, niezależnie od swoich dochodów, powinni płacić taki sam procent na podatki;
- G) 1 - Nasza polityka zagraniczna winna zmierzać do jak najszybszego przystąpienia Polski do NATO i Unii Europejskiej,
- 9 - nasza polityka zagraniczna nie powinna zmierzać do członkostwa w NATO i Unii Europejskiej, natomiast powinna chronić naszą kulturę i gospodarczą niezależność;
- H) 1 - rolnictwo powinno otrzymywać dotacje z budżetu państwa oraz być chronione cłami, nawet jeśli miałyby to prowadzić do wzrostu cen produktów rolnych,
- 9 - rolnictwo nie powinno dostawać żadnych dotacji z budżetu państwa ani nie powinno być chronione cłami, gdyż przyczynia się to do wzrostu cen żywności;
- I) 1 - państwo powinno zapewniać obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych (ochrona zdrowia, szkolnictwo itp.),
- 9 - obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp.

Tabela 2. Stanowiska respondentów w omawianych kwestiach - procentowy rozkład odpowiedzi na skali 1-9

Kwestie społeczne	w procentach									
	1-----	2-----	3-----	4-----	5-----	6-----	7-----	8-----	9	Trudno powiedzieć
Walka z przestępczością		39			18			40		3
Prywatyzacja państwowych przedsiębiorstw		9			20			63		8
Rola Kościoła w państwie		66			18			12		4
Dekomunizacja		34			31			27		8
Zwalczanie bezrobocia		43			33			20		4
Wysokość płaconych podatków		61			17			17		5
Przystąpienie Polski do NATO i UE		44			27			19		10
Dotacje dla rolnictwa		47			31			16		6
Zakres świadczeń socjalnych		68			21			7		4

Stanowisko najbardziej zbliżone do rozwiązań skrajnych (punkty procentowe zgrupowane na jednym końcu skali) zajęli respondenci w kwestiach prywatyzacji, określenia roli Kościoła, polityki podatkowej i zakresu świadczeń socjalnych państwa. Zdaniem ponad dwóch trzecich ankietowanych, prywatyzację należy przeprowadzać powoli, ostrożnie i w ograniczonym zakresie, Kościół nie powinien zajmować się polityką, wysokość płaconych podatków powinna być proporcjonalna do uzyskiwanych dochodów, a obowiązkiem państwa jest zapewnienie obywatelom opieki socjalnej. Jednocześnie niemal połowa badanych uważa za słuszne dotowanie rolnictwa, a zdaniem 43% ograniczenie bezrobocia jest ważniejsze niż zmniejszenie inflacji. Na temat sposobów zwalczania przestępczości zdania są podzielone, jednak warto odnotować, że aż 39% respondentów zgodziłoby się na ograniczenie swobód obywatelskich w zamian za poprawę skuteczności w walce z przestępczością. Jedna trzecia badanych uważa, że przedstawiciele komunistycznej nomenklatury nie powinni mieć obecnie dostępu do stanowisk państwowych, jednak przeciwnego zdania jest niewiele mniej osób. Taka konfiguracja opinii o sposobach rozwiązania najbardziej istotnych obecnie problemów potwierdza, że świadomość społeczna dużej części Polaków nie wyszła poza ramy PRL. Wydaje się, że dla wielu osób tamta rzeczywistość jest normą i punktem odniesienia do oceny

obecnie proponowanych rozwiązań wielu kwestii społecznych. W pewnej sprzeczności z tą postawą pozostaje dość powszechnie prezentowane poparcie dla dążeń Polski do wejścia do Unii Europejskiej i przystąpienia do NATO. Ponad dwie piąte respondentów (44%) uważa, że powinniśmy zmierzać do jak najszybszego zintegrowania się z tymi strukturami, przeciwną opinię (powinniśmy przede wszystkim chronić naszą kulturową i gospodarczą niezależność) wyraża co piąty ankietowany.

W kontekście zbliżających się wyborów istotne jest, co sądzą o sposobach rozwiązań omawianych kwestii potencjalni wyborcy kilku wybranych kandydatów do urzędu prezydenckiego (poniższa analiza dotyczy średniej ocen).

Kwestia sposobów ograniczania przestępczości najbardziej różni elektoraty Hanny Gronkiewicz-Waltz i Waldemara Pawlaka. Zwolennicy prezesa NBP cenią sobie swobody demokratyczne i nie chcieliby z nich zrezygnować na rzecz większego bezpieczeństwa osobistego, natomiast sympatycy prezesa PSL częściej zgodziliby się na ograniczenie swobód, gdyby łączyło się to z ograniczeniem przestępczości. W tej kwestii charakterystyczna dla wszystkich elektoratów jest jednak duża niespójność odpowiedzi.

W sprawie zakresu i tempa prywatyzacji wyborcy wszystkich kandydatów skłaniają się raczej ku umiarowi, przy czym największą spójnością charakteryzują się opinie wyborców Waldemara Pawlaka, na co wskazuje niska wartość odchylenia standardowego. Należy zaznaczyć, że poglądy na wszystkie omawiane kwestie wyrażane przez tę grupę ankietowanych cechują się - ogólnie rzecz biorąc - największą w porównaniu z innymi jednomyślnością.

Stosunek do roli Kościoła w państwie najbardziej różnicuje elektoraty Aleksandra Kwaśniewskiego i Lecha Wałęsy. Zwolennicy Kwaśniewskiego najczęściej są zdania, że Kościół powinien być oddzielony od państwa i nie zajmować się polityką, elektorat obecnego prezydenta zaś zgadza się na istnienie pewnego wpływu Kościoła na politykę państwa. Interesujące jest, że w omawianej kwestii zwolennicy Kwaśniewskiego mają poglądy jednomyślne, natomiast opinie zwolenników Wałęsy są bardzo niespójne. Kwestia dekomunizacji również najbardziej różnicuje te dwa elektoraty. Jej zwolennikami są w

największym stopniu osoby zamierzające poprzeć Lecha Wałęsę, przeciwników jest najwięcej wśród potencjalnych wyborców Aleksandra Kwaśniewskiego. Opinię o słuszności odsunięcia od stanowisk państwowych byłej komunistycznej nomenklatury podzielają też w dużym stopniu wyborcy Hanny Gronkiewicz-Waltz.

O konieczności zwalczania bezrobocia, nawet kosztem inflacji, przekonani są przede wszystkim zwolennicy Waldemara Pawlaka, a w nieco mniejszym stopniu - osoby zamierzające głosować na Aleksandra Kwaśniewskiego i Jacka Kuronia. Dla wyborców Lecha Wałęsy, Hanny Gronkiewicz-Waltz i Tadeusza Zielińskiego znacznie częściej sprawą priorytetową jest inflacja.

W kwestii polityki podatkowej państwa różnice między elektoratami są mało znaczące. Wszystkim bliski jest pogląd, że wysokość płaconych podatków powinna zależeć od wysokości uzyskiwanego dochodu.

Umiarkowanymi zwolennikami wejścia Polski do NATO i UE są wyborcy wszystkich kandydatów z wyjątkiem Waldemara Pawlaka. Ta ostatnia grupa najczęściej i najbardziej zgodnie uważa, że nasza polityka zagraniczna powinna przede wszystkim bronić polskiej niezależności kulturowej i gospodarczej. Wyborcy prezesa PSL również najczęściej w porównaniu z innymi wyrażają pogląd, że rolnictwo powinno otrzymywać dotacje z budżetu państwa i być chronione cłami, nawet jeśli wiązałoby się to ze wzrostem cen produktów rolnych. Zwolennikami przeciwnej opinii są przede wszystkim osoby zamierzające poprzeć w wyborach Hannę Gronkiewicz-Waltz.

Opinie o zakresie świadczeń socjalnych państwa nie różnią istotnie elektoratów poszczególnych polityków. Wszyscy wyborcy skłaniają się ku pogładowi, że zadaniem państwa jest zapewnienie obywatelom ochrony zdrowia, możliwości kształcenia itp.

Percepcja stanowisk wybranych polityków w omawianych kwestiach

Politycy ubiegający się o urząd prezydenta są w większości osobami znanymi. Piastują odpowiedzialne funkcje, ich wypowiedzi i wizerunki są publikowane w środkach przekazu. Wydawałoby się zatem, że ich opinie o kluczowych kwestiach społecznych i politycznych,

mogące stanowić atut w nadchodzących wyborach, są znane szerokim rzeszom społeczeństwa. Sondaż przynosi jednak zaskakujące wyniki. Poglądy kandydujących w wyborach polityków nie znane są dużej części ankietowanych. Respondenci najczęściej nie potrafią określić przekonań Hanny Gronkiewicz-Waltz i Tadeusza Zielińskiego - odsetek osób deklarujących ich nieznaną waha się między 30% a 46%. W przypadku Hanny Gronkiewicz-Waltz ankietowani mieli największe trudności z określeniem jej poglądów w kwestii sposobów walki z przestępczością, polityki rolnej i prywatyzacji. Natomiast poglądy Tadeusza Zielińskiego są dla respondentów najbardziej niejasne w kwestii prywatyzacji, polityki rolnej i podatkowej.

Prezes NBP i rzecznik praw obywatelskich są osobami stosunkowo najmniej znanymi w omawianej grupie kandydatów. Zaskakujący jest jednak fakt, że odsetek respondentów nie umiejących określić poglądów pozostałych polityków (Lecha Wałęsy, Jacka Kuronia, Aleksandra Kwaśniewskiego i Waldemara Pawlaka) przekracza w wielu przypadkach 30%.

Tabela 3. Percepcja poglądów wybranych kandydatów na urząd prezydenta - odsetek odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Kwestie społeczne	Lech Wałęsa	Jacek Kuroń	Hanna Gronkiewicz-Waltz	Aleksander Kwaśniewski	Tadeusz Zieliński	Waldemar Pawlak
Walka z przestępczością	26	32	46	32	35	36
Prywatyzacja	24	32	38	30	42	33
Rola Kościoła	15	24	31	21	33	28
Dekomunizacja	18	23	35	22	36	30
Bezrobocie	24	21	33	27	36	30
Polityka podatkowa	26	28	35	31	40	34
Udział w NATO i UE	20	27	35	28	37	29
Polityka rolna	27	31	40	31	41	21
Świadczenia socjalne	22	20	34	27	35	29

Jeszcze bardziej zaskakuje percepcja przekonań kandydatów w ramach ich własnych elektoratów. Choć znajomość poglądów osób ubiegających się o najwyższy urząd w państwie jest większa niż w całej zbiorowości, to jednak znaczna część wyborców nie potrafi

powiedzieć, jakie stanowisko w ważnych kwestiach społecznych i politycznych zajmują popierani przez nich kandydaci na urząd prezydenta.

Tabela 4. Percepcja poglądów wybranych kandydatów na urząd prezydenta w ich elektoratach - odsetek odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Kwestie społeczne	Lech Wałęsa	Jacek Kuroń	Hanna Gronkiewicz-Waltz	Aleksander Kwaśniewski	Tadeusz Zieliński	Waldemar Pawlak
Walka z przestępczością	16	27	32	20	9	29
Prywatyzacja	19	25	20	22	25	35
Rola Kościoła	11	17	15	13	18	20
Dekomunizacja	13	14	16	18	14	24
Bezrobocie	18	9	18	22	16	34
Polityka podatkowa	23	17	16	22	19	35
Udział w NATO i UE	15	20	24	17	21	34
Polityka rolna	21	20	26	25	23	26
Świadczenia socjalne	16	13	18	19	10	27

Największą zagadkę stanowi dla własnych wyborców Waldemar Pawlak. Jego poglądów w kwestii zapobiegania bezrobociu, polityki podatkowej oraz przystąpienia Polski do NATO i UE nie potrafi określić jedna trzecia deklarujących poparcie go w wyborach. W pozostałych rozpatrywanych kwestiach nieznaną poglądów prezesa PSL deklaruje co najmniej jedna czwarta jego przyszłych wyborców. Znamienne jest, że nawet poglądy Pawlaka na temat polityki rolnej nie znane są jednej czwartej jego wyborców, rekrutujących się przecież przede wszystkim spośród mieszkańców wsi. Stosunkowo najbardziej znane jest stanowisko Pawlaka wobec pożądanej roli Kościoła (nie zna jego przekonań na ten temat tylko co piąta osoba w jego elektoracie).

Również wielu wyborców Hanny Gronkiewicz-Waltz nie zna poglądów popieranej przez siebie kandydatki - dotyczy to zwłaszcza kwestii zapobiegania przestępczości, polityki rolnej oraz uczestnictwa Polski w NATO i UE. Wyborcy deklarują największą znajomość poglądów kandydatki w kwestiach dotyczących roli Kościoła i dekomunizacji.

Wśród elektoratów pozostałych kandydatów odsetki osób deklarujących nieznaną poglądów popieranych przez siebie kandydatów są nieco mniejsze, lecz istotne - wynoszą średnio kilkanaście procent.

Mimo stosunkowo dużej znajomości poglądów Lecha Wałęsy więcej niż co piąty wyborca nie potrafi określić przekonań swego kandydata w kwestii polityki podatkowej i rolnej. Wyborcy deklarują natomiast dużą znajomość poglądów prezydenta na rolę Kościoła i dekomunizację.

Osoby popierające Jacka Kuronia nie znają jego stanowiska przede wszystkim w sprawie walki z przestępczością i prywatyzacji - nie potrafi go określić co czwarty spośród jego wyborców. Jednocześnie powszechnie znane elektoratowi Kuronia są jego poglądy na bezrobocie.

Co czwarty badany popierający Aleksandra Kwaśniewskiego nie zna jego zdania na temat polityki rolnej, a co piąty - jego przekonań w kwestii prywatyzacji, polityki podatkowej i zapobiegania bezrobociu. Najbardziej znana jest wyborcom jego opinia o roli Kościoła w Polsce.

Osoby zamierzające głosować na Tadeusza Zielińskiego najmniej znają jego poglądy w kwestii prywatyzacji, polityki rolnej i aspiracji Polski do NATO i UE. Jednocześnie powszechnie deklarowana jest znajomość jego stanowiska wobec zwalczania przestępczości.

Powyższe dane wskazują, że mimo deklaracji poparcia w wyborach wiele osób nie zna poglądów swoich kandydatów na kilka ważnych obecnie kwestii społecznych i politycznych. Można zatem sądzić, że dla wielu wyborców decyzja o udzieleniu poparcia dla określonego kandydata nie wynika z identyfikowania się z jego poglądami (przynajmniej dotyczącymi omawianych tu kwestii). Być może utożsamianie to występuje w przypadku innych problemów (pominiętych w sondażu). Bardziej prawdopodobne wydaje się jednak, że o poparciu dla polityka niejednokrotnie decydują czynniki pozamerytoryczne - rodowód polityczny, sposób prezentacji w mediach czy ogólna chęć zmiany osoby na stanowisku prezydenta itp.

Jednocześnie wydaje się, że dla większości prezentowanych kandydatów istnieje swego rodzaju wyróżnik - pogląd, który jest najbardziej znany ich wyborcom i z którym kandydat jest przede wszystkim identyfikowany. Dla Lecha Wałęsy wyróżnikiem takim jest postrzegany przez wyborców jego stosunek do roli Kościoła w Polsce i dekomunizacji. Aleksander Kwaśniewski wyróżnia się poglądami na te same kwestie, lecz - jak można się

spodziewać - przeciwnymi. W przypadku Jacka Kuronia taką charakterystyczną cechą jest zajmowane przez niego stanowisko wobec bezrobocia, Tadeusza Zielińskiego zaś wyróżniają poglądy na walkę z przestępczością. Interesujące jest, że dla elektoratu Waldemara Pawłaka wyróżnikami kandydata nie są jego - dość charakterystyczne - poglądy na politykę rolną, natomiast z tą cechą Pawlak kojarzony jest przede wszystkim w całej badanej zbiorowości.

Biorąc pod uwagę opinie badanych umiejących przypisać politykom określone poglądy polityczne, można pokusić się o przedstawienie portretów poszczególnych kandydatów (w poniższej analizie brane są pod uwagę średnie wartości ocen; rysunki zamieszczono na końcu komunikatu).

Lech Wałęsa postrzegany jest jako polityk preferujący dość ostre sposoby walki z przestępczością, zwolennik dość szybkiej prywatyzacji i większego wpływu Kościoła na sprawy państwa. Zdaniem respondentów, prezydent popiera odsunięcie byłej nomenklatury komunistycznej od zajmowania odpowiedzialnych stanowisk państwowych. W kwestii walki z bezrobociem, nawet kosztem inflacji i zależności wysokości płaconych podatków od uzyskiwanych dochodów postrzegany jest jako przedstawiciel "złotego środka". Jest zdecydowanym zwolennikiem wejścia Polski do NATO i Unii Europejskiej. Skłania się raczej ku dotowaniu rolnictwa z budżetu państwa oraz popiera - w jeszcze większym stopniu - model państwa opiekuńczego.

W opinii ankietowanych, **Jackowi Kuroniowi** bliskie są poglądy, że nie można walczyć z przestępczością kosztem wolności obywatelskich, że Kościół nie powinien zajmować się polityką, a wysokość podatków powinna być uzależniona od wysokości dochodów. W kwestiach prywatyzacji, dotowania rolnictwa i dekomunizacji Kuroń postrzegany jest jako reprezentant poglądów umiarkowanych. Zdaniem respondentów, kandydat UW jest zwolennikiem przystąpienia Polski do NATO i UE, popiera opiekuńczy model państwa, a walka z bezrobociem ma dla niego znaczenie priorytetowe (przed zwalczaniem inflacji).

Hanna Gronkiewicz-Waltz postrzegana jest jako zwolenniczka dużego wpływu Kościoła na sprawy państwa, szybszej prywatyzacji i ograniczenia dotacji na rolnictwo. Badani sądzą, że ważniejsza jest dla niej raczej walka z inflacją niż z bezrobociem i preferuje

takie sposoby zmniejszania przestępczości, które nie wpłyną na ograniczenie swobód demokratycznych. W kwestii polityki podatkowej i socjalnej państwa ma - zdaniem respondentów - poglądy umiarkowane. Jest zwolenniczką dekomunizacji oraz włączenia Polski do NATO i struktur europejskich.

Aleksander Kwaśniewski uważany jest za przeciwnika szybkiej prywatyzacji i dekomunizacji. Nie popiera również - według ankietowanych - drastycznych środków w walce z przestępczością. Raczej ograniczałby bezrobocie niż inflację, podziela opinię o uzależnieniu podatków od wysokości dochodów i skłania się ku integracji Polski z NATO i UE. Postrzegany jest jako zdecydowany zwolennik oddzielenia Kościoła od państwa. Bliska mu jest idea państwa opiekuńczego i dotacji budżetowych na rolnictwo.

Tadeusz Zieliński jest - w opinii badanych - zwolennikiem szybszej prywatyzacji i szerokiego zakresu świadczeń socjalnych państwa. Raczej nie popiera "twardych" metod walki z przestępczością i dekomunizacji. W pozostałych kwestiach - zdaniem ankietowanych - reprezentuje poglądy umiarkowane.

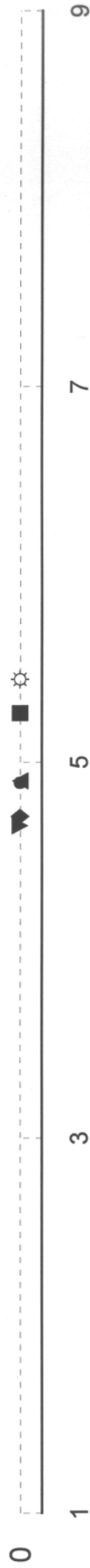
Respondenci sądzą, że **Waldemar Pawlak** jest raczej przeciwny szybkiej prywatyzacji, przystąpieniu Polski do NATO i UE oraz dekomunizacji. Skłania się - zdaniem badanych - ku twardej walce z przestępczością, ograniczaniu bezrobocia, nawet kosztem wzrostu inflacji i uzależnieniu wysokości podatków od wysokości dochodów. Zajmuje umiarkowane stanowisko w sprawie roli Kościoła w państwie. Jest postrzegany jako zwolennik opieki socjalnej państwa i dotacji na rolnictwo.

Wyniki badań wskazują, że wyborcy częściej przypisują popieranym przez siebie kandydatom pozytywną postawę wobec tych działań, które sami wcześniej uznali za sprawy priorytetowe lub ważniejsze od innych. Być może w tych przypadkach o poparciu dla kandydata decyduje rzeczywiście identyfikowanie się z jego poglądami. Prawdopodobne jest również to, że wynikająca z pozamerytorycznych względów sympatia dla kandydata decyduje o przypisywaniu mu poglądów bliskich respondentowi.

Walka z przestępczością

"twardo" - nawet ograniczając prawa obywatelskie

"miętko" - by nie naruszać praw obywatelskich

- Hanna Gronkiewicz-Waltz (4,89)
- Jacek Kuroń (5,26)
- ◆ Aleksander Kwaśniewski (4,71)
- ▲ Waldemar Pawlak (4,9)
- ▼ Lech Wałęsa (4,66)
- ⚙ Tadeusz Zieliński (5,44)

Prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych

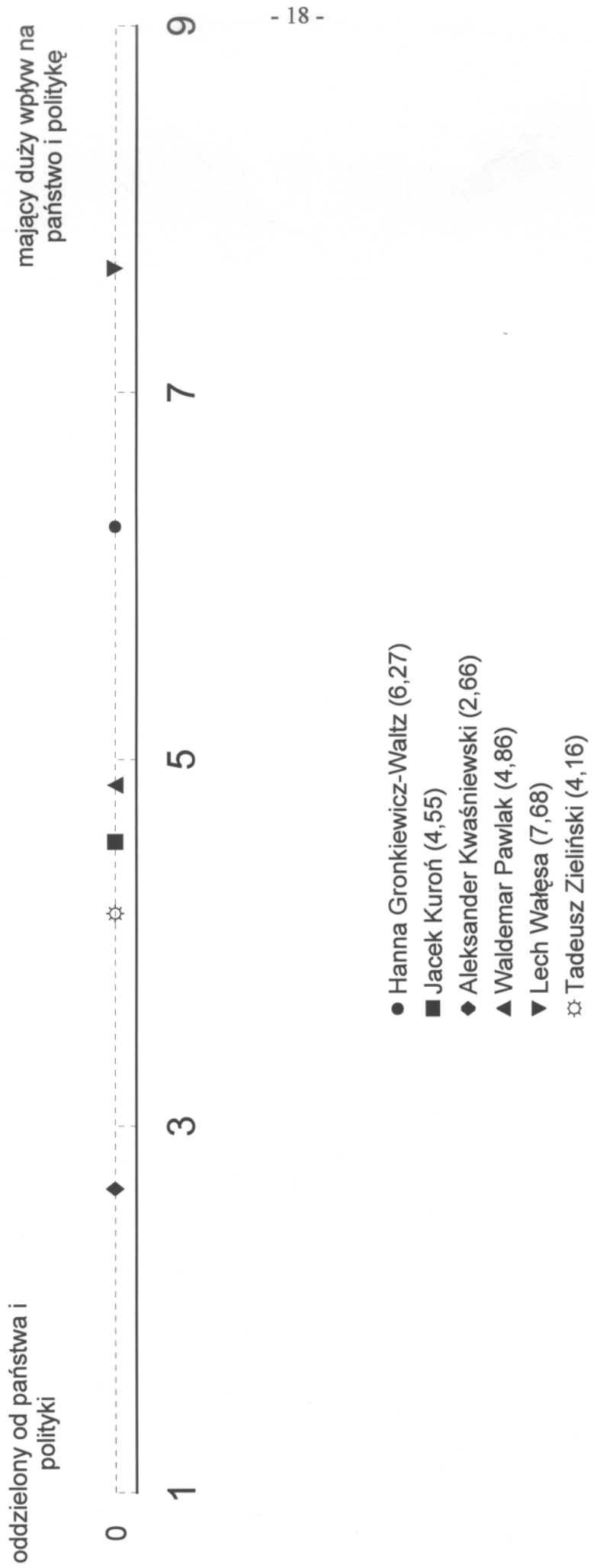
"szybka", niezależnie od skutków

powolna i rozważna

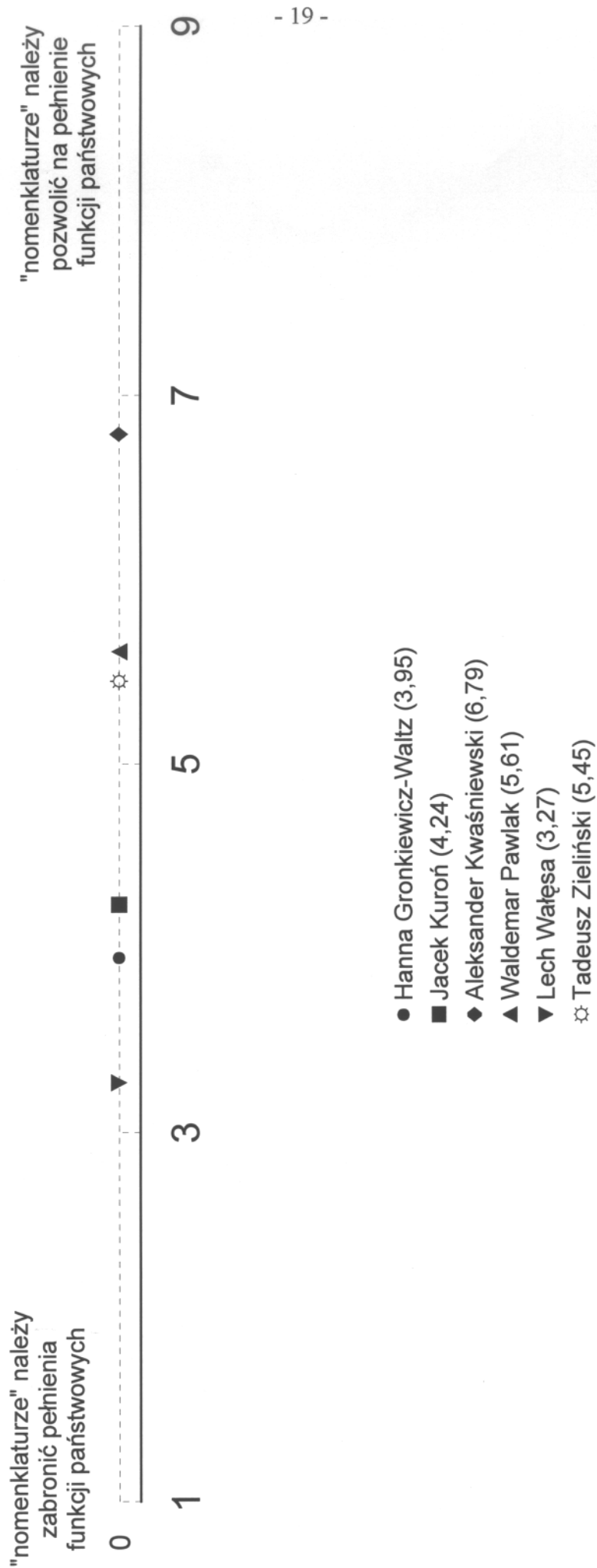

- Hanna Gronkiewicz-Waltz (4,67)
- Jacek Kuroń (4,78)
- ◆ Aleksander Kwaśniewski (5,51)
- ▲ Waldemar Pawlak (5,58)
- ▼ Lech Wałęsa (3,87)
- ⊗ Tadeusz Zieliński (5,52)

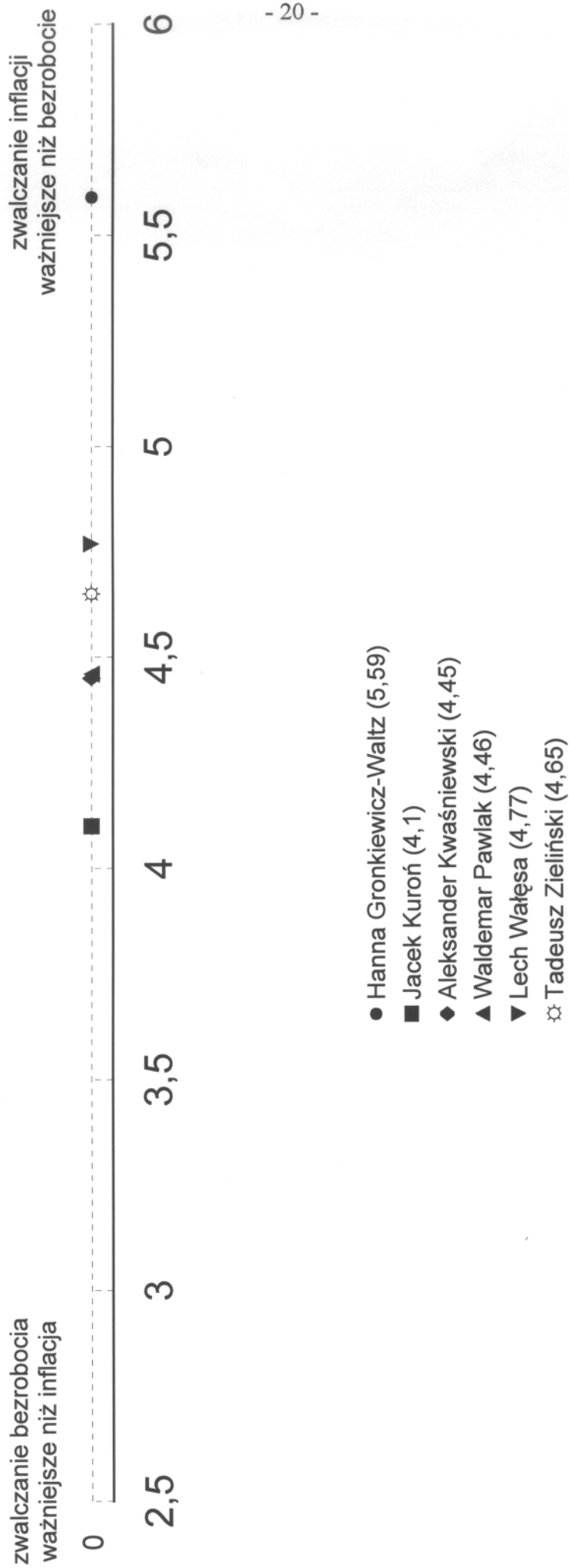
Rola Kościoła w państwie

Dekomunizacja

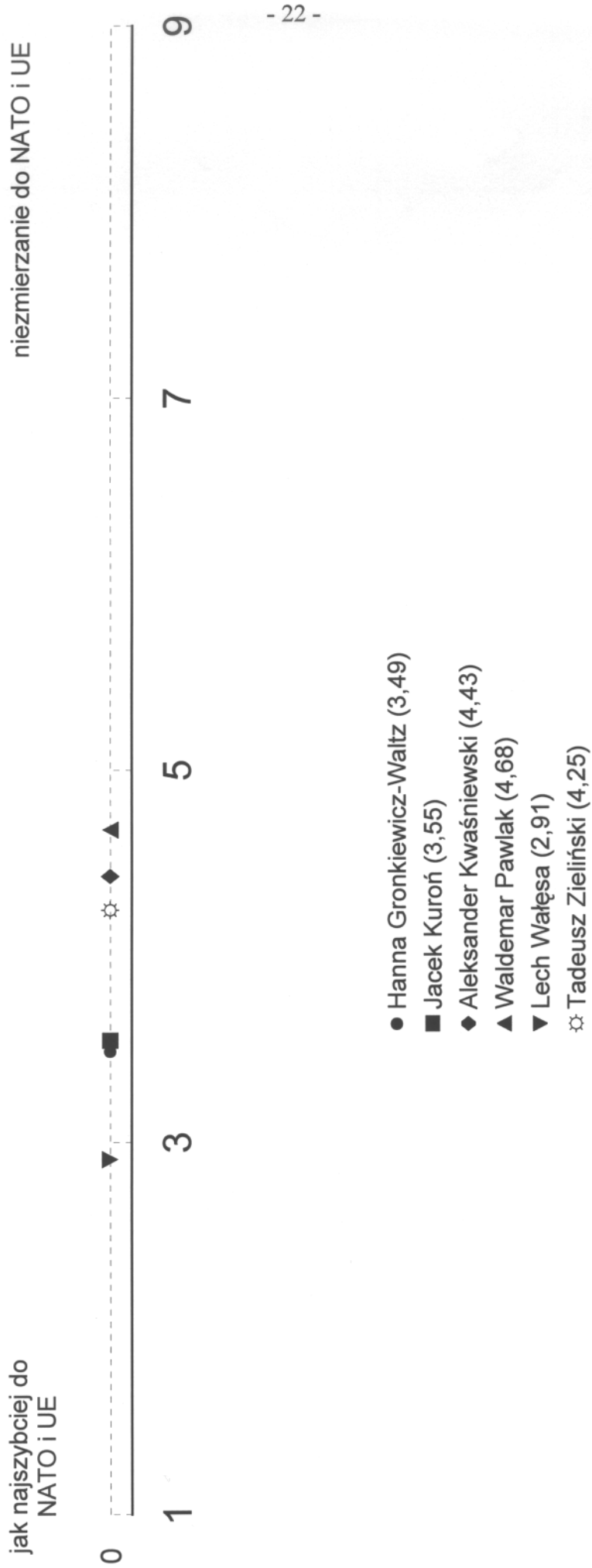
Bezrobocie/inflacja

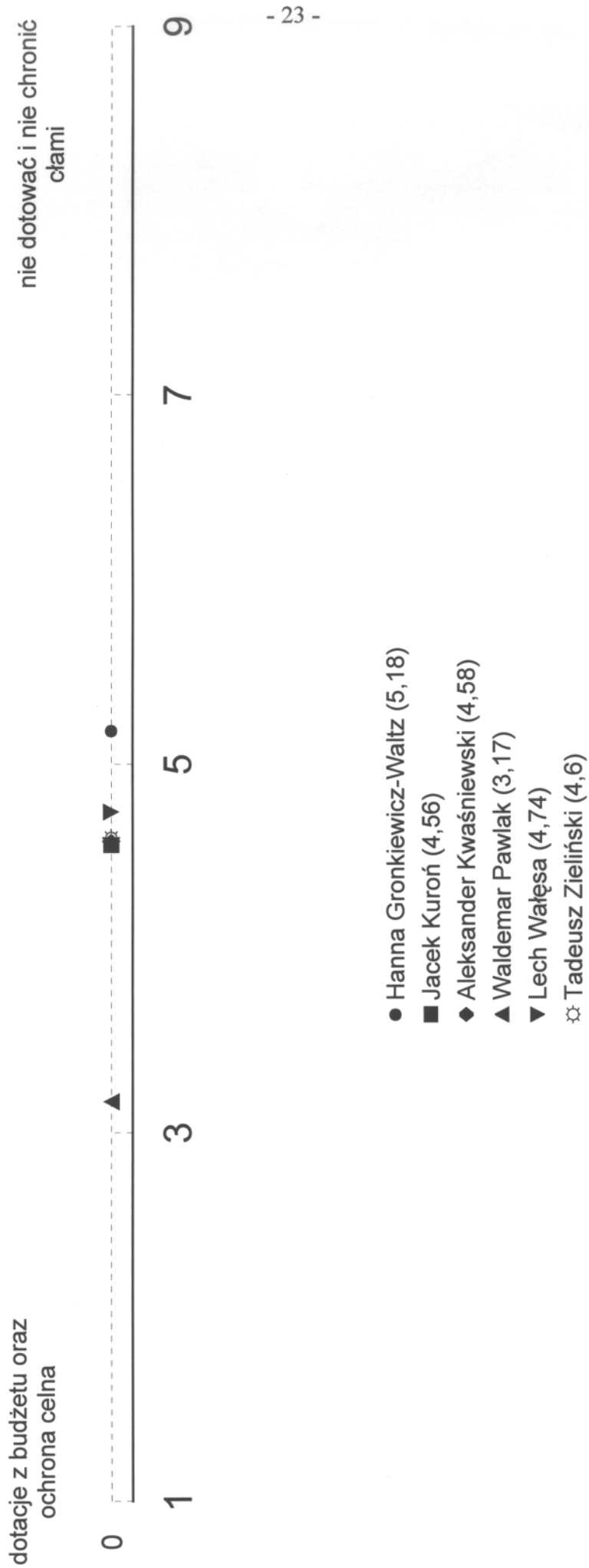
Podatki

Polityka zagraniczna

Rolnictwo

Świadczenia socjalne

jednostki same gwarantują
sobie świadczenia
socjalne

państwo głównym
gwarantem świadczeń

- Hanna Gronkiewicz-Waltz (4,93)
- Jacek Kuroń (3,44)
- ◆ Aleksander Kwaśniewski (4,01)
- ▲ Waldemar Pawlak (3,95)
- ▼ Lech Wałęsa (4,44)
- ⊗ Tadeusz Zieliński (4,01)